

ESKIL BLOCK:

Vrid TV rätt!

Tekn lic Eskil Block är framtidsforskare på Försvarets Forskningsanstalt men har vid sidan härav en omfattande publicistisk verksamhet. På 60-talet var han anställd vid Sveriges Radio i Malmö. I denna artikel försöker han så objektivt som möjligt ta ställning till talet om vänstervridning i massmedia och föreslår också konkreta åtgärder till förbättring av förhållandena.

Det finns sedan länge ett borgerligt missnöje med den kulturpolitik som drevs av Olof Palme som utbildnings- resp statsminister. Då det borgerliga regeringsinnehavet kommit in i sin andra period, finns det all anledning att ställa frågan hur ett borgerligt alternativ kan komma att se ut. Det är inte min uppgift att utforma ett sådant. Vad jag i detta sammanhang inbjudits till är att på ett mer analytiskt sätt lyfta fram det som kan räknas som mer resp mindre berättigat i den borgerliga kritiken.

Kulturpolitiken kan grovt sett sägas sönderfalla i fem olika delar. Den tunga sektorn är utbildningen. Inom detta område är det välkänt att strävan efter "ökad jämlikhet" i stor utsträckning resulterat i en kraftig nivå-sänkning vid flertalet av de läroanstalter där den gamla kultureliten förr utbildades, men därutöver i en långtgående disciplinupplösning över hela linjen. Båda fenomenen står i bjärt kontrast mot drömmarna om ökad bildningshunger hos dem som först sent fått sina elementära materiella behov tillgodosedda.

Det räcker heller inte att peka på orsaker i omvärlden – t ex att det totala kunskapsutbudet ökat så ofantligt, eller att en mängd förvirrande stimulans erbjuds via massmedia som läraren kan ha svårt att tävla med, eller slutligen att upplösningen av familjen och bygemenskapen drabbar också skolan. Det står klart att andra länder tagit upp och löst dessa problem bättre, och att i Sverige bildningsavund och kunskapsförakt varit utbrett bland de politiker och ämbetsmän som handlagt skolfrågorna – vilket inte minst varit märkbart i lärarutbildningen och vid

utnämningen av skoldirektörer och gymnasierektorer. Till detta kommer att avancerade pedagogiska och psykologiska experiment med hela skolväsendet – utan föregående försök i halvstor skala, utan efterföljande utvärdering, och på högst darriga teoretiska grunder. Resultatet har på sina håll liknat den katastrof som drabbat svensk fångvård, om också det måste medges att många skolor fungerar väl och fostrar en vaknare och frågvisare ungdom än förr.

Den andra sektorn av kulturpolitiken är kyrkan. Här måste man säga att Palmeregimen på det hela taget "låg lågt" – om av verklig respekt för kyrkan, av rädsla för en militant frikyrka eller helt enkelt av rädsla att förlora röster, vill jag ej uttala mig om! När det gäller högre utnämningar kan det väl dock sägas att regeringen haft en viss förkärlek för medelmåttorna.

Den tredje sektorn av kulturpolitiken är forskningen. Här anses det allmänt att Palmeregimen i motsats till Erlanders regering visade ointresse för att inte säga likgiltighet för en verksamhet som åtminstone indirekt påverkar vårt lands ekonomi och sysselsättning på lång sikt. På slutet fanns dock tecken på att partiet ville tillvälla sig radikalt mer makt över också detta fält för den fria tanken: man inrättade ett antal välfinansierade institut men svältfödde universitetsforskningen, och ett antal "progressiva" partimän t ex Lars Ingelstam förordade långt mer statlig styrning än idag även av industriforskningen – t ex under ett forskningsdepartement. Allmänt sett kan det nog dessutom sägas att experimenten med företagsdemokrati vid universiteten hade en ännu mer

ödesdiger inverkan på forskningen, än på undervisningen.

Den fjärde sektorn, kulturliv i trängre bemärkelse – musik, teater, konst etc – är den jag själv är minst bevandrad i. Kritiken här gäller inte bara utnämningar, utan främst tillkomsten av skilda fonder för stöd och uppmuntran åt t ex fria teatergrupper, film, utställningar, författarstipendier m m och där oundvikligen en del byråkrati och även mannamån kan ha smugit sig in. Likaså har man särskilt inom filmen pekat på hur åsidosättandet av marknadskrafterna i realiteten slagit ut en del medelgod kommersiell film, som dock fungerade som bas och utbildning till högre ting, medan de genom medbestämmande och akademisk debatt uppkomna produkterna uppvisar en viss anemi och har svårt att publikmässigt hävda sig mot importfilmen.

Den femte sektorn är massmedia: för statens del Radio-TV. Detta är en stor och betydelsefull verksamhet, både ekonomiskt och ur opinionsbildningssynpunkt. Här saknas också ett sådant personaletablissemang som gör reformer inom kyrkan, skolan och forskningen till sådana mardrömmar för visionära politiker. På Radio-TV kunde man under 60- och det tidiga 70-talet rumstera tämligen fritt på grund av bristande traditioner plus rekordartad ekonomisk expansion av det nya mediet. Av utrymmes- och andra skäl kommer jag därför här att begränsa mina utvärderingsförsök till denna femte sektor.

Radikala journalister

Det skall då främst sägas att kritik mot radiobolagets objektivitet och mot journalisternas radikalitet ingalunda är något nytt. Bertil Ohlin hörde till dem som nästan maniskt anklagade statsmonopolet för att på skilda sätt favorisera socialdemokraterna. Även i borgerlig press har journalister ända sedan Järtas och Palmaers dagar legat i luven på etablissemanget. Så länge ämbetsmännens rekrytering hölls snävt begränsad till en bestämd samhällsklass via starkt normbildande utbildningsvägar, och så länge stora folkgrupper av skygghet, oförmåga eller manipulation hölls utanför debatten, var det ju rentav önskvärt att åtminstone en grupp av intellektuella tog på sig att kritisera missförhållanden och ta de svagas parti i samhället.

Det nya i det som kallats "vänstervridning i massmedia" under Palmeregimens tid bestod i att man istället för enstaka dramatiska färgklickar av typ Järta, Palmaer eller Strindberg mot en neutralt grå eller kanske på flera sätt traditionsmättad bakgrund, för första gången mötte en bred dominans av åsikter ett gott stycke till vänster, inte bara om ämbetsmännen, utan med säkerhet också om riksdagens och folkets flertal.

Detta gällde i all synnerhet men inte bara utrikespolitiken. Till detta kom att de som yrkesmässigt behärskade dessa och liknande frågor, ofta kunde påvisa okunnighet och bristande logik i det som framfördes. Denna situation är värd åtminstone tre kommentarer.

Den första kommentaren är att vårt samhälle troligen redan i början av 1960-talet – närmare bestämt efter ATP-valet – kommit

på glid mot ett de facto enpartisystem. Genom att de borgerliga med två eller tre korta avbrott varit utestängda från regeringsmakten sedan 1932, medan socialdemokrater aldrig under denna tid saknats vid konungens bord, och genom att Jarl Hjalmarsons och Bertil Ohlins stormanlopp mot makten under 1950-talet så kapitalt misslyckats, blev de borgerliga alltmer oförmögna att presentera alternativ som kunde inge förtroende (särskilt folkpartiets ungdomsförbund med sin sex- och knarkliberalism skrämde många).

Då började en stor grupp karriärsugna ämbetsmän med borgerlig bakgrund att allt mer öppet orientera sig mot socialdemokratien, som ännu vid denna tid hade en ansvarig och inflytelserik högerflygel under Gunnar Sträng. Den socialdemokratiska dominansen i ämbetsvärld och utbildningsväsende, förutom i regering, riksdag och kommuner, kunde i det läget inte undgå att påverka ens journalister av mer försiktigt slag. Särskilt Krister Wickman och Kjell-Olof Feldt fraterniserade flitigt med journalister, och det förekom att skötsamma sådana befordrades rätt in i byråkratins topp tjänster. De journalister det här rörde sig om, var ingalunda flåsradikala. Men det kunde däremot inte undgå att de teg ner åtskilliga missförhållanden som de i egenskap av journalister bort avslöja: tex i utbildningen, på bostadsmarknaden, i industripolitiken, kriminalvården eller u-hjälpen.

Den andra kommentaren gäller den mer färgstarka typen av radikala journalister, den som jag själv spontant har den största sympatin för – om de bara är hederliga,

intelligenta, kunniga och inte alltför talrika på var arbetsplats. De flesta av denna kategori hade blivit radikala under studentåren genom kontakt med u-landsproblem. Upplevelsen av en del svenskers agerande under Hitler-åren och av hur fransmän, belgare, holländare, portugiser och briter ofta brutalt försvarade sina kolonier, medan USA dominerade Latinamerika och åtminstone ekonomiskt stödde Sydafrika, präglade dessa ungdomars världsbild. Om förtrycket i Sovjet och Östeuropa eller i det stora flertalet av de nya staterna, tycktes de veta mindre. Dåligt rustade i tänkandets historia av en traditionslös skola och en destruktiv Uppsala-filosofi, föll de pladask för de enklare marxistiska uttolkarna.

"I Europa har sedan århundraden var generation genomgått ett stort krig eller en revolution. En sådan återkommande omstörtning tycks ha blivit ett mentalhygieniskt behov för vår kontinent", yttrade för något år sedan en av mina konservativa vänner. "När nu den vapentekniska utvecklingen gjort sådana äventyr alltför farliga, får vi kanske med ett visst jämnmod acceptera studentrevolten, som för övrigt redan blåst över". Detta speglar rätt väl min egen inställning. Intelligent kritik bör tålas.

Den tredje grupp jag vill kommentera, är betydligt mera problematisk. Det gäller journalister som driver stereotyperade åsikter utan tillräckliga kunskaper, tillräcklig självkritik eller ens respekt för fakta som strider mot deras åsikter. Illa nog är det om de själva framträder, men värre om de med intriger inne i radiohuset blockerar andra eller stoppar projekt som skulle avslöja ihå-

ligheten i deras ståndpunkter.

Den allra största skadan de gjort gäller inte utrikespolitiken, där deras inflytande ändå är rätt marginellt. Det värsta gäller rasserandet av viktiga institutioner inom landet, till vilka hör bl a polisen, fängvården, skolan m m. De journalister som förordade fri förskrivning av narkotika, låga straff åt knarklangare och maximal rörelsefrihet åt gangsterkungarna inne på fängelserna, och som senare gjort allt för att försvara terroristerna, har ingalunda gjort avbön eller – såsom omdömeslösa – avlägsnats från sina poster, utan tvärtom befordrats uppåt till inflytelserika befattningar. En riksdagsman kan förlora ett val, en forskare vederläggas i en akademisk debatt. Men en TV-journalist som allvarligt missbedömt en situation befordras bara uppåt. – Rent allmänt kan man tycka att journalisthögskolorna tagit in många med skrala kunskaper och givit dem föga ytterligare med på vägen.

Hur objektiva skall Radio-TV vara?

Min första, ytliga genomgång resulterar alltså i att vi å ena sidan måste bedöma det spektrum av åsikter som kommer och bör komma fram i de offentliga monopolmedia, å andra sidan de regler som bör styra främst anställningsfrågorna, men också andra viktiga beslut, t ex produktion av större serier, inköp av program utifrån, medelstildelning och regler för politiskt kontroversiella program.

För att komma vidare måste vi dock första ta ställning till två centrala ideologiska frågor. Den första gäller vilken grad av objekti-

vitet ett offentligägt etermedium bör eftersträva. Förr fanns ju en ämbetsmannamässig rädsla att ta ställning – man rapporterade före kriget inte ens från valdebatten, utan nöjde sig med resultaten. På sextio-talet krävde man att reportern själv inte fick ta ställning i kontroversiella frågor, att antidemokratiska åsikter alltid måste motsägas i samma program, om de alls finge framföras, samt att varje program, ej blott det totala åsiktsutbudet, borde vara balanserat. Efterhand har det gått i den riktningen att programmen blivit allt mer "vinklade". Som exempel på hur långt man kan gå, kan nämnas att den stalinistiska sånggruppen "Blå blusen" i en rad radio- och TV-program från Göteborg i både tal och sång fått framföra kritik mot de socialdemokratiska politikerna i staden under 40- och 50-talen, utan att företrädare för dessa beretts tillfälle att svara.

Utomlands har man på skilda sätt bemött dylika tendenser: I Frankrike ligger radio-TV direkt under regeringen, och journalister med obehagliga åsikter kan med kort varsel avskedas. I Nederländerna har man delat upp sändningstiden i proportion till befolkningens religiösa och politiska sympatier. I Finland måste journalister, som inte längre betraktas som objektiva, deklarerat politisk ståndpunkt, och tjänster tillsätts så att skilda grupper skall vara representerade i proportion till sin styrka i riksdagen.

I Sverige har man varit inne på två möjligheter. Den ena att göra en borgerlig och en socialistisk kanal i radio resp TV, så att t ex TV 1 och radions kanal 1 styrs av de borgerliga partiernas representanter, TV 2 och kanal 3 av socialdemokrater och kommunister

(i den mån socialdemokratiska partiet önskar avstå utrymme åt dessa) samt med kanal 2 som en politiskt neutral musikkanal, och en kommande kanal 4 åt de ideella samfundet och universitetet. Den andra möjligheten, som radioutredningen stannade för, var att regionalisera kanalerna: en riks- och en regionalkanal. En möjlighet att kombinera de båda idéerna vore att indela landet i sex regioner – Norrland, Stockholm, Bergslagen, Västergötland m m, Östergötland och Småland, samt Skåneland – varvid de tre borgerliga och de tre socialistiska regionerna skulle få dominera varsin kanal. Filminköp kunde slutligen ske av ett politiskt utsett granskningsråd.

Det är dock uppenbart, att en sådan uppdelning lika litet som en återgång till en mer "objektiv" nyhetsförmedling, styrd t ex av äldre journalister med ambition att kraftigt höja den nu rätt förfallna yrkesetiken hos journalisterna, helt skulle förfelas, om inte relationerna på själva arbetsplatsen radikalt förändrades. Med början på Dagens Nyheter har ju först chefernas frihet mot ägarna, sedan journalisternas krav att fritt få framföra egna åsikter även på nyhetsplats, och slutligen samtliga personalkategoriernas krav på att få delta i viktiga beslut – härunder anställningsfrågor – drivits så långt, att organisatoriska reformer inte längre har nämnvärd effekt.

Facket makt

Fackets döda hand ligger över varje försök till förnyelse. Detta är särskilt absurt på ett företag som i realiteten är statsfinansierat,

och vars monopolställning är lagstadgad, att de som tillfälligtvis råkat bli anställda i underordnad befattning skall ha större inflytande på verksamheten än tex politikerna eller kunniga frilansjournalister och debattörer utanför företaget. Tom en så radikal journalist som Maria-Pia Boëthius medger i sin roman Svensson, Svensson att MBL- och Åmanlagarna blir absurda i massmedia.

Kritiken mot Sveriges Radio måste i verkligheten fokuseras på två företeelser. Den ena är just att facket tillvällat sig orimlig makt, och att facket domineras av extrema vänstergrupper i långt högre grad än de aktiva journalisterna i landet som helhet eller ens på företaget. Detta har bl a den effekten att fackavdelningarna måste låta kunnigt folk utifrån företaget träda tillbaka vid nyanställning till förmån för semestervikarier som helt andra avdelningar utnyttjat. Här borde antingen fackets inflytande kraftigt reduceras, enligt ungefär de riktlinjer som det ursprungliga förslaget till MBL förutsåg. Eller borde det socialdemokratiska och de borgerliga partierna, som i detta hänseende sitter i samma båt, mer aktivt delta i de fackliga valen. Metall fyrtioettan i Göteborg, som dominerar en stor del av vår exportindustri, var på slutet av 40-talet kommunistdominerad, men återerövrades av socialdemokraterna, och många studenkårer vid universitetet har i dag borgerlig majoritet. De anställda på Sveriges Radio är heller inte övervägande kommunister. Det är på tiden att facket får en mer sansad ledning också.

Lätta på anställningstryggheten

Den andra företeelsen var massanställningen då TV 2 kom till, som sköttes av företagets gamle socialdemokratiska personalchef – i samarbete med en vänsterextremistisk psykolog. Dessa anställde till alldeles övervägande del unga, okunniga men politiskt radikala och tekniskt vältränade journalister och tekniker från de då starkt kommunistdominerade journalisthögskolorna. Detta hade inte varit farligt, om man tillämpat försöksanställning och efter en tid avskedat de mest olämpliga. Som det blev har man bibehållit även personer som visat sig högeligen oskickade att göra program – men som desto mer ägnat sig åt politiska intriger inom företaget. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt, som samme personalchef tidigare summariskt avskedat högt förtjänta medarbetare som befunnit sig i konflikt med arbetskamrater eller på annat sätt ej passat in.

Tiden är kommen att lätta på anställningstryggheten för Sveriges Radio, eller rentav – som bl a docenten Lindblad föreslog i sin radioutredning och Sven Lindqvist i sin bok "Arbetsbyte" – göra de viktigaste befattningarna inom de politiskt känsliga sektorerna tidsbegränsade. Om de finge innehålls blott en eller två perioder på vardera tre år, som en docentbefattning vid ett universitet, och om de tillsattes med sakkuniga från utanför företaget, skulle vi säkert få en långt mer varierad och kvalificerad politisk debatt här i landet. – När jag intervjuade en av TV:s skickligaste debattledare om dessa frågor, tilllade han två synpunkter. Den ena att journalisterna själva försummat att tillräckligt värdera sin egen yrkesskick-

net jämfört med tex trygghetssynpunkter, men andra att en del politiker och andra makthavare faktiskt inte är så angelägna att förbättra den politiska rapporteringen, som de ibland låter påskina.

För övrigt anser jag att journalisthögskolorna snarast skall inlemmas i de reguljära

universiteten, att institut för högre journalistutbildning bör inrättas inom samhällsvetenskapliga fakulteten i Stockholm, samt att pro gradu därifrån bör göras till krav för lektorat eller professur vid journalisthögskola.